

УДК 341.01:323

Коршунова Н. В. – фахівець II категорії факультету № 3 Національної академії внутрішніх справ, м. Івано-Франківськ

МІЖНАРОДНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Розглянуто теоретичні аспекти визначення понять «міжнародний стандарт» і «європейський стандарт». Проаналізовано положення міжнародних документів, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України. Виокремлено стандарти формування та реалізації державної політики.

Ключові слова: стандарт, міжнародний стандарт, європейський стандарт, державна політика.

Аналіз наукових джерел, присвячених ролі міжнародних стандартів у системі національного законодавства, засвідчує, що на зміст, обсяг права та галузевого законодавства країни впливають загальновизнані принципи, норми, стандарти міжнародної спільноти. Адже, надаючи згоду на їх обов'язковість, держава визнає загальні принципи, норми й стандарти міжнародного співтовариства складовою чинного національного законодавства та невід'ємною частиною правової системи загалом [1].

Передумовою набуття країною членства в ЄС доцільно вважати масштабне впровадження міжнародних і європейських загальновизнаних засад у систему державної політики, сутністю яких є утвердження загальнодемократичних принципів та інститутів демократії в механізмі державної влади, подолання суспільних суперечностей не шляхом насильства або придушення, а завдяки досягненню громадського компромісу, створення умов для розвитку громадянського суспільства, провадження на міжнародній арені політики, що сприяє взаємовигідному компромісу між державами [2].

У контексті реалізації інтеграційної державної політики інтеграцію можна визначити не лише як партнерство та взаємовигідне співробітництво, а як процес, що не обмежується зовнішньополітичними аспектами, оскільки передбачає істотні

внутрішні перетворення в державно-політичній сфері згідно з прийнятими міжнародним співтовариством стандартами [3].

Окремі аспекти міжнародних і європейських стандартів державної політики досліджено в працях І. Алмаші, О. Бандурки, Є. Білозьорова, С. Гусарєва, С. Заброди, Б. Калиновського, А. Колодія, Б. Малишева, О. Скакун, О. Тюріної та ін. Увагу науковці акцентують на проблемах, що постають під час реалізації євроінтеграційної державної політики, налагодження співробітництва з державами – членами ЄС та здійснення імплементації міжнародних стандартів в законодавство України. Такий спектр порушених питань засвідчує актуальність дослідження державної політики, її формування та реалізації відповідно до міжнародних і європейських стандартів, що й становитиме мету цієї статті.

Досягненню зазначеної мети сприятиме визначення змісту категорій «міжнародний стандарт» і «європейський стандарт», висвітлення положень ратифікованих Україною міжнародних документів, виокремлення стандартів формування та реалізації державної політики.

Для з'ясування загальної конструкції доктринального бачення міжнародних і європейських стандартів державної політики необхідно визначити родове поняття «стандарт» (англ. *standard* – норма, зразок, модель), що означає документ, який приймають в установленому порядку шляхом консенсусу задля встановлення загальних принципів, правил або характеристик, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою оптимізації та впорядкованості в певній галузі [4].

У законодавстві України поняття «стандарт» тлумачать як нормативний документ, прийнятий визнаним органом, що встановлює правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів і спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері [5].

Міжнародні та європейські стандарти передбачають міжнародно-правові принципи й норми, що закріплюють типові правила поведінки суб'єктів міжнародного права в певних сферах міждержавного співробітництва, зокрема в галузі охорони та захисту прав людини, охорони навколишнього середовища, місцевого самоврядування, попередження правопорушень, протидії злочинності тощо. Стандарти встановлюють певні мінімальні вимоги, виконувати й

дотримуватися яких мають усі держави, що надали згоду на обов'язковість міжнародного договору [4].

Міжнародні та європейські стандарти також можна вважати деонтологічними засадами та нормами, що мають дозвільний, заборонний, зобов'язальний і рекомендаційний характер та призначені для гуманізації суспільних відносин, утвердження законності й правопорядку в кожній державі світу [6, с. 366].

Наведені визначення дають змогу дійти висновку, що міжнародні та європейські стандарти формалізовано в джерелах міжнародного, європейського права (договорах, деклараціях, конвенціях, пактах, положеннях, угодах тощо) на рівні принципів, норм, рекомендацій, характеристик. Стандарти виражають прагнення міжнародного співтовариства максимально скоординувати політику, засоби й методи діяльності та безпосередньо діяльність суб'єктів міжнародного права.

Міжнародні та європейські стандарти мають такі ознаки: розроблені державами світу в межах міжнародних і європейських міждержавних організацій; регламентують міжнародне співробітництво держав загалом та визначених ними окремих суб'єктів (конкретних органів держави, місцевої влади, профспілкових організацій, громадських об'єднань, фізичних осіб та інших); містять у собі спільно розроблені державами підходи й міжнародно-легальні принципи становлення, формування та функціонування певних публічних і приватних інститутів на території конкретних держав; за своєю правовою сутністю належать до міжнародних і європейських документів спеціального порядку; впливають на загальносвітовий правовий розвиток, адже не лише стандартизують підходи держав до регламентації важливих соціальних проблем, а й сприяють розвитку їхнього національного законодавства та правових систем [7].

Вимогу відповідності вітчизняної державної політики міжнародно-правовим і європейським стандартам закріплено в ст. 18 Конституції України, у якій зазначено, що зовнішньополітична діяльність нашої держави спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва із членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами й нормами міжнародного права. У ст. 9 Основного Закону України йдеться про те, що чинні міжнародні договори,

згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, є складовою законодавства України [8].

Водночас поняття «міжнародний договір України» визначено як договір, укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який урегульовано міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо) [9].

Як член Ради Європи Україна зобов'язалася приєднатися до міжнародних стандартів у галузі прав людини та провадити державну політику в напрямі створення внутрішньодержавних гарантій їх реалізації. З огляду на це, Україна ратифікувала низку міжнародних документів, що встановлюють правила, настанови, рекомендації чи характеристики щодо діяльності суб'єктів державної політики та її результатів, зокрема у сферах: забезпечення прав і свобод людини, національної безпеки й оборони, соціальної та економічної політики, розвитку місцевого самоврядування, здійснення правосуддя, формування інститутів громадянського суспільства, екологічної, техногенної безпеки, підготовки кадрів тощо. Так, аналіз певних положень цих міжнародних документів дає змогу виокремити засади державної політики.

Зокрема, у Статуті ООН (1945) закріплено правила діяльності суб'єктів державної політики, вимоги до її результатів. З метою ефективного формування та реалізації державної політики в Статуті сформульовано цілі означеної політики: підтримання міжнародного миру та безпеки шляхом забезпечення принципу справедливості, рівноправності й самовизначення народів, здійснення міжнародного співробітництва в розв'язанні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного й гуманітарного змісту, а також заохочення поваги до прав та основних свобод людини незалежно від її раси, статі, мови, релігії тощо [10]. Водночас у Загальній декларації прав людини (1948) уперше на світовому рівні юридично закріплено природні права людини. Цей факт знаменував початок принципово нового етапу розвитку правових систем, де ідея природних прав людини перейшла з рівня уможлядних філософських конструкцій (які здебільшого мали

спекулятивний характер) на рівень забезпечених державою та світовою спільнотою юридичних норм [11].

Загальна декларація прав людини стала критерієм для визначення ступеня дотримання міжнародних норм, що стосуються прав людини. У ній визначено напрями подальшої діяльності в цій галузі. Її положення слугують ідеологічним підґрунтям для демократичних держав під час формування та реалізації державної політики [12]. Остання має ґрунтуватися на таких положеннях: основою влади уряд повинен визнати волю народу, яку слід виявляти в періодичних і нефальсифікованих виборах (реалізація загального та рівного виборчого права шляхом таємного голосування або ж через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування); людина повинна зазнавати лише обмежень, установлених законом задля забезпечення поваги до прав, свобод і дотримання справедливих вимог моралі, громадського порядку, добробуту в демократичному суспільстві [13].

Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод (1950) визначає обов'язок держав, які ратифікували цю Конвенцію, провадити ефективну демократичну політику, підтверджуючи свою глибоку віру в основоположні свободи, які становлять підвалини справедливості та миру в усьому світі, виявляти рішучість у забезпеченні верховенства права та колективного гарантування прав, проголошених у Загальній декларації прав людини [14].

Водночас у Конвенції про основні цілі та норми соціальної політики (1962) закріплено засади формування та реалізації державної політики, що визначає прагнення досягти добробуту й розвитку населення, а також соціального прогресу шляхом забезпечення фінансової і технічної допомоги, створення умов торгівлі, які сприяли б зростанню рівня виробництва та підтриманню допустимого рівня життя. Показником ефективності політики є її фактичний вплив на добробут населення [15].

Європейська хартія місцевого самоврядування (1985) закріплює європейські стандарти формування та реалізації державної політики у сфері місцевого самоврядування. Відповідно до цих стандартів, органи місцевого самоврядування повинні мати відповідні адміністративні інститути й ресурси для виконання своїх завдань, самостійно визначати власні внутрішні адміністративні структури відповідно до місцевих потреб і необхідності

забезпечення ефективного управління, мати можливість самостійно здійснювати добір висококваліфікованого персоналу з урахуванням особистих якостей та компетентностей, передбачати фінансове відшкодування витрат, утрачених доходів або винагороди за виконану роботу й відповідний захист соціального забезпечення тощо [16].

У Паризькій хартії для нової Європи (1990) закріплено загальні принципи формування та реалізації державної політики, зокрема те, що права й основні свободи від народження належать усім людям, вони невід'ємні та гарантовані законом. Їх захист – пріоритетний обов'язок державних органів, повага до них – істотна гарантія запобігання надмірній владі держави, їх дотримання і цілковита реалізація – запорука свободи, справедливості й миру. У документі також зафіксовано низку інших положень: гарантування поваги до людської особистості й верховенства закону; забезпечення кожного можливістю користуватися доступом до ефективних засобів правового захисту в разі порушення її прав; захист етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин, а також забезпечення осіб, що належать до них, правом вільно висловлювати, зберігати й розвивати цю самобутність без будь-якої дискримінації та в умовах повної рівності перед законом; захист і розвиток культурної та духовної спадщини; економічна свобода, соціальна справедливість і відповідальне ставлення до навколишнього середовища; посилення безпеки особи як передумови розвитку демократії; співпраця з державами-учасниками, зокрема щодо унеможливлення нівелювання демократичних засад [17].

Аналіз зазначених вище стандартів державної політики дає підстави для таких висновків.

По-перше, міжнародні та європейські стандарти формування та реалізації державної політики не мають загального уніфікованого вигляду. Вони діють у формі принципів, правил, рекомендацій, еталонів, характеристик, закріплених у міжнародних документах (конвенціях, деклараціях, резолюціях тощо). Їх приймають як на універсальному рівні (ООН), так і на регіональному (Рада Європи).

По-друге, ці міжнародні документи мають на меті закріплення правових та організаційних засад забезпечення основоположних прав і свобод людини, дії принципу верховенства права, підзвітності державної влади суспільству, участі громадськості у формуванні та реалізації державної

політики, належного врядування, безпеки особи тощо. Мета кожного міжнародного документа охоплює зміст і обсяг міжнародних та європейських стандартів формування й реалізації державної політики, ратифікація яких передбачає утвердження та забезпечення загальновизнаних цінностей (прав, свобод, принципів тощо) державами, що надали згоду на обов'язковість відповідних міжнародних документів.

По-третє, міжнародні та європейські стандарти державної політики доцільно визначити як основоположні засади (принципи, правила, рекомендації тощо) формування та реалізації політики держав щодо утвердження та забезпечення загальновизнаних цінностей, закріплених у міжнародних документах універсального та регіонального значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Старицька О. О. Сфери впливу євроінтеграційних тенденцій на розвиток національного законодавства в Україні про захист прав споживачів / О. О. Старицька // Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 трав. 2014 р.). – Київ: Центр прав. наук. дослідж., 2014. – Ч. 1. – С. 72–74.

2. Власенко В. П. Щодо актуальності дослідження зарубіжного досвіду реалізації євроінтеграційної політики / В. П. Власенко // Правоохоронна та правозахисна діяльність поліції в умовах формування громадянського суспільства в Україні: матеріали підсумк. наук.-теорет. конф. (Київ, 9 квіт. 2016 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С. 33–35.

3. Маренич А. І. Наслідки євроінтеграції: соціальний аспект [Електронний ресурс] / А. І. Маренич // Фінансовий простір. – 2013. – № 4. – С. 209–214. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2013_4_25. – Назва з екрана.

4. Юридична енциклопедія: у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Київ: Укр. енцикл., 2002. – Т. 5: П–С. – 736 с.

5. Про стандартизацію [Електронний ресурс]: Закон України від 5 черв. 2014 р. № 1315-VII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

6. Бандурка О. Міжнародні стандарти професійної діяльності юристів / О. Бандурка, О. Скакун // Міжнародна

поліцейська енциклопедія : у 10 т. – Київ : Ін Юре, 2003. – Т. 1 : Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. – 2003. – С. 366.

7. Заброда С. М. Міжнародно-правові стандарти поліцейської діяльності щодо протидії насильству в сім'ї [Електронний ресурс] / С. М. Заброда // Право і суспільство. – 2012. – № 2. – С. 161–168. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2012_2_38. – Назва з екрана.

8. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28 верес. 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

9. Про міжнародні договори України [Електронний ресурс] : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

10. Статут Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс] : міжнар. док. від 26 черв. 1945 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

11. Малишев Б. В. Загальна декларація прав людини 1948 року та сучасне праворозуміння / Б. В. Малишев // Вісник Вищої ради юстиції. – 2012. – № 3 (11). – С. 147–160.

12. Міжнародний білль про права людини. Виклад фактів / Харківська правозахисна група. – Харків : Фоліо, 2004. – 62 с.

13. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] : міжнар. док. від 10 груд. 1948 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>. – Назва з екрана.

14. Про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] : Конвенція Ради Європи від 4 листоп. 1950 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

15. Конвенція про основні цілі та норми соціальної політики [Електронний ресурс] : міжнар. док. від 22 черв. 1962 р. № 117. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

16. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс] : міжнар. док. від 15 жовт. 1985 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

17. Паризька хартія для нової Європи [Електронний ресурс] : міжнар. док. від 21 листоп. 1990 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Starytska, O.O. (2014). Sfery vplyvu yevrointehratsiinykh tendentsii na rozvytok natsionalnoho zakonodavstva v Ukraini pro zakhyt prav spozhyvachiv [Spheres of influence of eurointegration tendencies on the development of national legislation in Ukraine on the protection of consumer rights]. *Yurydychni naukovy dyskusii iak faktor staloho rozvytku pravovoi doktryny ta zakonodavstva, Legal scientific discussions as a factor of sustainable development of legal doctrine and legislation*: Proceeding of the International Scientific and Practical Conference. (Part 1), (pp. 72-74). Kyiv: Tsentr prav. nauk. Doslidzh [in Ukrainian].
2. Vlasenko, V.P. (2016). Shchodo aktualnosti doslidzhennia zarubizhnogo dosvidu realizatsii yevrointehratsiinoi polityky [With regard to the relevance of the study of foreign experience in the implementation of the European integration policy]. V.V. Cherniei, S.D. Husariev, S.S. Cherniavskiyi (et al.). (Ed.). *Pravookhoronna ta pravozakhysna diialnist politzii v umovakh formuvannia hromadianskoho suspilstva v Ukraini, Law enforcement and human rights activities of the police in the context of the formation of civil society in Ukraine*: Proceeding of the Scientific and Practical Conference. (pp. 33-35). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].
3. Marenych, A.I. (2013). Naslidky yevrointehratsii: sotsialnyi aspekt [The consequences of European integration social aspect]. *Finansovy prostir, Financial space*, 4, 209-214. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2013_4_25 [in Ukrainian].
4. Shemshuchenko, Yu.S. (Ed.). (2002). *Yurydychna entsyklopediia [Legal encyclopedia]*. (Vols. 1-6). Kyiv: Ukr. Entsycl. [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy Pro standartyzatsiiu: vid 5 cherv. 2014 r. No. 1315-VII [Law of Ukraine on standardization from June 5, 2014, No. 1315-VII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Bandurka, O., & Skakun, O. (2003). Mizhnarodni standarty profesiinoi diialnosti yurystiv [International Standards of Professional Activities of Lawyers]. *Mizhnarodna politseiska entsyklopediia, International Standards of Professional Activities of Lawyers*. (Vols. 1-10). Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
7. Zabroda, S.M. (2012). Mizhnarodno-pravovi standarty politseiskoi diialnosti shchodo protydii nasylstvu v simi [International legal standards of police activities to counter domestic violence]. *Pravo i suspilstvo, Law and Society*, 2, 161-168. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2012_2_38 [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrainy Konstytutsiia Ukrainy: vid 28 veres. 1996 r. No. 254k/96-VR [The Constitution of Ukraine from September 28, 1996, No. 254k/96-VR]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrainy Pro mizhnarodni dohovory Ukrainy: vid 29 cherv. 2004 r. No. 1906-IV [Law of Ukraine on international treaties of Ukraine from June 29, 2004, No. 1906-IV]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
10. Mizhnar. dok. Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii: vid 26 cherv. 1945 r. [An international instrument Charter of the United Nations from June 26, 1945]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
11. Malyshev, B.V. (2012). Zahalna deklaratsiia prav liudyny 1948 roku ta suchasne pravorozuminnia [Declaration of Human Rights of 1948 and modern legal understanding]. *Visnyk Vyschoi rady yustytzii, Bulletin of the High Council of Justice*, 3(11), 147-160 [in Ukrainian].
12. Mizhnarodnyi bill pro prava liudyny. Vykklad faktiv [International Bill of Human Rights. Statement of facts]. (2004). *Kharkivska pravozakhysna hrupa, Kharkiv Human Rights Group*. Kharkiv: Fiolo [in Ukrainian].

13. Mizhnar. dok. Zahalna deklaratsiia prav liudyny: vid 10 hrud. 1948 r. [International instrument Universal Declaration of Human Rights from December 10, 1948]. (n.d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

14. Konventsiiia Rady Yevropy Pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: vid 4 lystop. 1950 r. [Council of Europe Convention on the protection of human rights and fundamental freedoms from November 4, 1950]. (n.d.). *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

15. Mizhnar. dok. Konventsiiia pro osnovni tsili ta normy sotsialnoi polityky: vid 22 cherv. 1962 r. No. 117 [International instrument Convention on the main goals and norms of social police from June 22, 1962, No. 117]. (n.d.). *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

16. Mizhnar. dok. Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia: vid 15 zhovt. 1985 r. [International instrument European charter of local self-government from October 15, 1985]. (n.d.). *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

17. Mizhnar. dok. Paryzka khartiia dlia novoi Yevropy: vid 21 lystop. 1990 r. [International instrument The Paris Charter for a New Europe from November, 21, 1990]. (n.d.). *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 10.02.2017
